

“ПІВНІЧНИЙ ВИМІР” ЯК ПРИКЛАД ДЛЯ ПОБУДОВИ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В ЧОРНОМОРСЬКОМУ РЕГІОНІ

РАССОХА Л. І.,
аспірантка

*Інститут
соціальних наук,
Одеський національний
університет
ім. І.І. Мечникова*

Обмежена кількість наукових робіт на цю тему ускладнює вивчення даного питання. Більшість з них змушена заповнювати інформаційні пробіли власними логічними реконструкціями та інтерпретаціями.

Метою даної статті є спроба, ґрунтуючись на документах ЄС та різних підходах у політичній науці, висвітлити проблеми, які стосуються регіональної політики Європейського Союзу в басейні Чорного моря. У квітні 2007 року Європейська Комісія виступила з ініціативою співробітництва Європейського Союзу в Чорноморському регіоні під гаслом “наближуючи регіон до Європейського Союзу”, що має назву “**Чорноморська синергія**”^{1, 2}. Ця система має завершити процес формування мережі вимірів співробітництва навколо так званих “європейських регіональних морів” (у Середземноморському регіоні діє “Барселонський процес” (Євромед), навколо Балтійського моря – “Північний вимір” ЄС). Найуспішнішим та найефективнішим виміром регіональної політики Європейського Союзу на цей момент несподівано можна вважати балтійську співпрацю в рамках “Північного виміру”.

Оскільки концепція регіонального співробітництва та політики ЄС в Чорноморському регіоні не є остаточно сформованою, вважаємо за доцільне аналіз і вивчення різних підходів, концепцій та досвіду співпраці в рамках політики “Північного виміру” ЄС, що висвітлені в монографіях і статтях Н. Антюшиної, І. Белобородової³, Є. Бурнаєва⁴, К. Воронова⁵, Ю. Дерябіна, Н. Заливського⁶, О. Левакіна⁷, Н. Межевича⁸, В. Морозова⁹, Н. Плевако, Л. Разумнової¹⁰, О. Сергуніна¹¹, Д. Треніна¹², В. Шляміна¹³, Л. Каррафієлло¹⁴, Х. Мороффа¹⁵, Дж. Фітцморіса¹⁶, П. Йонніємі^{17, 18}, О. Кнудсена¹⁹, З. Озоліної²⁰, Дж. Скот-

та²¹ та інших. Ефективна регіональна співпраця з чорноморськими сусідами є стратегічним інтересом України. Участь балтійських держав Латвії, Литви, Естонії та Польщі у “Північному вимірі” ЄС наблизилася ці країни до вступу до Союзу.

У статті також робиться спроба окреслити перспективи розвитку “Чорноморської синергії” за участю України та розробити відповідний механізм або механізми реалізації цього проекту.

“Північний вимір” – це фінська ініціатива, концепція, програма, що згодом трансформувалася в субрегіональну політику Європейського Союзу. Ця політика спрямована на реалізацію транскордонного та зовнішньополітичного співробітництва навколо Балтійського моря та охоплює Північноєвропейські країни, Балтійські держави та Росію. “Північний вимір” має за мету пошук відповідей на специфічні виклики та можливості, що з’являються у вищезазначених регіонах, а також посилення кооперації та діалогу між ЄС та його країнами-членами, північними державами, асоційованими з Європейським Союзом шляхом угод стосовно Європейського економічного простору (Норвегією та Ісландією), а також Російською Федерацією.

Вперше пропозицію стосовно “Північного виміру” політики ЄС було оприлюднено під час промови прем’єр-міністра Фінляндії Пааво Ліппонена в Рованіемі у вересні 1997 року. Однак, словосполучення “The Nordic Dimension” використовувалось ще раніше, починаючи з 1994 року, за часів прем’єр-міністра країни Еско Ахо та міністра закордонних справ країни Хейки Хависто, маючи на увазі так звані “північні цінності”, а саме відкритість, екологічне регулювання, рівність та суспільну злагоду²².

Усіх дослідників цієї проблеми, що аналізують причини та передумови створення “Північного виміру” як політики ЄС навколо Балтійського моря, можна розділити на три табори:

- 1) прибічників ліберально-ідеалістичної парадигми, згідно з якою ЄС здійснив добрий жест, намагаючись інтегрувати Росію в єдиний економічний та соціально-політичний простір на континенті;
- 2) глобалістів, які розглядають “Північний вимір” в якості природного результату глобалізації, що сприяє появі якісно нових міжнародних регіонів;
- 3) політичних реалістів, що розглядають це субрегіональне співробітництво як “спробу Європейського Союзу отримати доступ до сировинних ресурсів Російської Федерації, у політичному плані залишаючи останній лише роль молодшого партнера ЄС”²³.

Із завершенням “холодної війни” міжнародно-політична система зазнала суттєвих змін. Що стосується Північної Європи, Балтійського регіону, зовнішньополітична ситуація, визначена норвезькими дослідниками Н. Холстом та

Д. Петерсеном як “північний баланс” або “поляризація” зовнішньої політики Норвегії, Швеції, Фінляндії, Данії, Ісландії, Німеччини, Польщі, припинила своє існування, зазнала суттєвих змін. У постбіполярний період Фінляндія мала якнайшвидше здійснити політичний, ідеологічний та дипломатичний демонтаж “лінії Пааскиві-Кекконена”²⁴, відійти від особливих відносин з СРСР (її правонаступницею Російською Федерацією) в галузі безпеки. У 1991 році отримали незалежність країни Балтії (Латвія, Литва та Естонія). Фінляндія та Швеція стали членами Європейського Союзу в 1995 році. Створення “Північного виміру”, на думку фінського керівництва, мало запобігти появі нових ліній розподілу в Європі, після “підняття залізної завіси” та вступу низки балтійських країн до ЄС та НАТО.

У світлі останнього розширення Північно-Атлантичного Альянсу ситуацію в регіоні Балтійського моря визначали як негативну. Субрегіональне співробітництво мало пом’якшити наслідки розширення НАТО на Прибалтику, тобто ще одна ціль створення “Північного виміру” – зниження можливої напруженості відносин між РФ з одного боку та Латвією, Литвою та Естонією з іншого за рахунок розвитку всіх можливих форм субрегіональної (функціональної) співпраці. Крім вище-зазначеного, участь Росії сприяла б інтеграції останньої до світової економіки через північно-східні кордони ЄС, адже, згідно зі статистикою, з 60 мільйонів людей, що проживають у просторі, що входить до “Північного виміру”, більш ніж 15,5 мільйонів є громадянами РФ²⁵. У Брюсселі вважали, що наявність традиційних зв’язків держав Північної Європи з країнами Балтії та РФ сприятиме розробці цього напрямку політики ЄС. Після розширення Союзу, що відбулось 1 травня 2004 року, членами ЄС, після Німеччини, Данії, Фінляндії та Швеції, стали чотири інші Балтійські країни – Латвія, Литва, Польща та Естонія. Таким чином, кордон Європейського Союзу з останньою балтійською державою – Росією було значно поширено, що потребувало конструктивного підходу до нових викликів та можливостей, створених останніми змінами. Більш того, Росія залишається третім за важливістю (після США та Китаю) торговим партнером ЄС.

Нарешті, остання об’єктивна передумова створення “Північного виміру” – це потреба співпраці з метою усунення забруднення Балтійського моря, що є одним з найзабрудненіших морів у світі. За прогнозами Всесвітнього Фонду Дикої природи, неспроможність зупинити забруднення до кінця XXI століття перетворить Балтійське море на мертве. Лише колективні зусилля всіх дев’яти країн, що мають вихід до Балтики, можуть сприяти досягненню цієї мети.

Серед теорій міжнародних відносин, що дозволяють концептуально розглянути та проаналізу-

вати співробітництво в рамках “Північного виміру”, можна виділити наступні:

- 1) політичний реалізм;
- 2) моделі функціонування просторів;
- 3) проекти стабілізації (або “Process Oriented Logic”), серед яких вирізняється Копенгагенська школа, дослідники якої (П. Йонніемі, Я. Хуру, Б. Бузан та К. Арчер) намагаються деполітизувати процеси безпеки в Північному субрегіоні та сфокусуватися на вирішенні економічних, екологічних та соціальних проблем з метою “усунення військово-політичної проблематики з порядку денного”;
- 4) “стратегія політичних мереж” (“Political Network Strategy”), що використовується для налагодження транскордонного співробітництва та врегулювання суперечних питань не владними державними структурами, а завдяки контактам та взаємодії шляхом широкої мережі організацій та структур (бізнес, галузевих, суспільних, профсоюзних, тощо)²⁶.

Акторами “Північного виміру” є так звані “партнери” – Європейський Союз, Ісландія, Норвегія та Російська Федерація (її північно-західна частина), а також “учасники”:

- а) Північні регіональні Ради (Євро-арктична Рада регіону Баренцова моря, Рада держав Балтійського моря, Північна Рада міністрів та Арктична Рада) з їхнім різним складом членів.
- б) Міжнародні фінансові інститути, що ведуть активну діяльність на Півночі Європи (Європейський Банк Реконструкції та Розвитку, Європейський Інвестиційний Банк, Північний Інвестиційний Банк, Світовий Банк та інші міжнародні фінансові установи, “що в майбутньому імплементуватимуть програми в цьому регіоні”).
- в) Інші інститути та установи ЄС та інших партнерів “Північного виміру” (такі як місцева влада, неурядові організації, суспільно-соціальні організації, профспілкові та бізнес товариства, університети, дослідницькі центри, тощо)²⁷.

Статус спостерігачів мають Канада та Сполучені Штати Америки як члени “Арктичної вісімки”.

Установчий документ “Нового Північного виміру” містить також пункт 8, що закликає Білорусь брати участь у співпраці на експертному рівні в рамках “Північного виміру”²⁸.

Так званими “пріоритетними областями” політики “Північного виміру” є Балтійське море, Калінінградська область, райони Арктики та Субарктики, а також регіон Баренцова моря.

“Пріоритетними секторами” виміру є:

- 1) економічна співпраця (збільшення та покращення торгівлі, інвестицій, бізнесу, інно-

вації, ринку праці, фінансових послуг, інфраструктури, енергетики, сільського господарства, транспорту та логістики, телекомунікацій та інформаційних технологій);

- 2) свобода, безпека та правосуддя (боротьба з нелегальною імміграцією. У довгостроковій перспективі безвізове пересування між країнами Євросоюзу та Росією, як було домовлено під час саміту в Санкт-Петербурзі в травні 2003 року).
- 3) зовнішня безпека.
- 4) наукові дослідження, освіта та культура (підтримка та збереження регіональної та локальної культурної ідентичності та спадщини).
- 5) охорона природного середовища, ядерна безпека та природні ресурси (зниження ризику ядерного та інших видів забруднення, забезпечення морської безпеки та охорона навколишнього середовища Балтійського та Баренцова морів, біорізноманітність, захист морської флори та фауни, а також екосистем Арктики, створення законодавства в сфері охорони навколишнього середовища, а також адміністративних структур HELCOM та Baltic²⁹);
- б) соціальна політика та охорона здоров’я³⁰.

Слід також особливо відмітити, що в рамках “Північного виміру” успішно діє так звана “модель Партнерств” як ефективний шлях організації практичної імплементації проектів у зазначених вище пріоритетних секторах. На цей момент функціонують два Партнерства – “Партнерство Північного виміру в галузі охорони навколишнього середовища” (NDEP) та “Партнерство Північного виміру в галузі суспільної охорони здоров’я та соціальної політики (NDPHS). Наразі розглядається доцільність впровадження “моделі Партнерств” у галузі транспорту та логістики, а також у сфері енергетичної ефективності та поновлювальної енергетики³¹. У випадку чорноморського регіону Україна могла би виступити за впровадження “моделі Партнерств” в рамках “Чорноморської синергії” в галузях, що особливо цікавлять нашу державу.

Що стосується інституціональної структури “Північного виміру”, головною умовою досягнута компромісу серед членів ЄС щодо фінської ініціативи створення “Північного виміру” як самостійного напрямку регіональної та загальної політики Союзу стала відмова від створення нових інститутів та використання лише існуючих структур субрегіонального співробітництва (тобто Північних регіональних Рад зазначених вище). Слід зазначити, що головними опонентами створення “Північного виміру” були держави Середземномор’я – Іспанія, Португалія та Греція, які не хотіли допустити появи структури, що б конкурувала зі співробітництвом у регіоні Середземного моря, створеним двома роками

раніше Барселонським процесом (Євромед). Інституційна структура “Північного виміру” представлена:

- 1) Зустрічами міністрів (Ministerial Meetings), що відбуваються раз на два роки.
- 2) Зустрічами старших посадовців (Senior Officials Meetings), що можуть бути скликані у будь-який момент або мати місце раз на два роки (між зустрічами міністрів).
- 3) Роботою так званої Регулюючої групи (Steering Group), що складається з представників Європейського Союзу, Ісландії, Норвегії та Російської Федерації, та працює на експертному рівні. Як правило, зустрічі Регулюючої групи відбуваються тричі на рік.
- 4) Зараз розглядається можливість створення Парламентського Форуму (Parliamentary Forum) “Північного виміру”³².

Імплементациєю проектів займаються чотири регіональні Ради. Джерела фінансування – TACIS та програми Interreg; починаючи з 2007 року головним джерелом фінансування “Північного виміру” з боку Євросоюзу є Європейський Інструмент сусідства та партнерства (ENPI)³³.

Як важливий напрям політики Європейського Союзу “Північний вимір” був уперше визнаний на саміті Європейської Ради в Люксембурзі в грудні 1997 року. У грудні наступного року у Відні було ухвалено Документ Єврокомісії “Північний вимір для політики Союзу”, шістьма місяцями пізніше Єврорада ухвалила “Директиви щодо імплементації Північного виміру”. Засідання Європейської Ради, що відбулось у грудні 1999 року, запропонувало Комісії розробити “План Дій у зовнішній та транскордонній політиці Європейського Союзу, 2001-2003”. Другий План Дій на період 2004-2006 років було ухвалено в жовтні 2003 року в Брюсселі. Регулююча група та комітет моніторингу готують Звіт-повідь щодо виконання проектів у рамках Плану Дій, що обговорюють під час Зустрічей Міністрів та Старших Посадовців (перше таке обговорення відбулось у жовтні 2004 року в Брюсселі)³⁴.

24 листопада 2006 року під час саміту в Хельсінкі було ухвалено створення “Нового Північного виміру” та договірно-правову базу співробітництва – “Політичну Декларацію щодо політики Північного виміру” та “Рамочний документ щодо політики Північного виміру”. “Новий Північний вимір” – “це спільна політика чотирьох партнерів, регіональне волевиявлення Спільних просторів ЄС/Росія”, що набула чинності 1 січня 2007 р.³⁵ Україні слід брати активну участь у виробленні та підготовці договірно-правової бази “Чорноморської синергії”, використовувати як приклад основні документи “Північного виміру” – “Політичну Декларацію щодо політики Північного виміру” та “Рамочний документ щодо політики Північного виміру”.

У 2004 році Європейська Комісія створила Інформаційну систему “Північного виміру” (ND Sys). Було б корисно створити Інформаційну систему “Чорноморської синергії”, що сприяло б систематизації, збільшенню прозорості політики, обміну інформацією між чорноморськими партнерами, залученню в процес груп фінансування.

За час існування в рамках “Північного виміру” було розроблено 504 проекти, з яких 178 (35,3 %) – у сфері освіти, наукових досліджень, культури, людських ресурсів та охорони здоров’я; 128 проектів (або 25,4% від загальної кількості проектів) – у галузі охорони навколишнього середовища, ядерної безпеки та природних ресурсів; 98 (19,4%) – у сфері транскордонного співробітництва та регіонального розвитку; 80 (15,9%) – в економічній, інфраструктурній та бізнес сфері; 20 проектів (або 4%) – у галузі правосуддя та внутрішньої політики. Із зазначених 165 проектів (32,7%) стосуються регіону Арктики, 148 (або 29,4% від загальної кількості проектів) – Калінінградської області³⁶. Слід окремо зазначити, що Москва надала суб’єктам Федерації, суміжним з північними країнами, право здійснювати власне транскордонне співробітництво з сусідами. 57 проектів (11,3%) було успішно завершено, 325 (64,5%) мають статус тих, що ще виконуються, 122 проекти (або 24,2%) перебувають на стадії підготовки³⁷.

Серед вже існуючих інструментів політики Євросоюзу – Спільний Економічний простір з Росією. Планується посилити заходи щодо залучення більшої кількості інвестицій та покращення законодавчої бази та регулятивних заходів. Що стосується співробітництва в митній галузі, Рада Балтійських держав прийняла рішення про створення Робочої групи з питань митного співробітництва та перетину кордону. Наразі Робоча група знаходиться на завершальній стадії підготовки Плану дій, який містить низку практичних кроків у цій галузі, вироблених на основі результатів конференції, присвяченій співробітництву в митній галузі на східному кордоні ЄС (Київ, 2005)³⁸. Україні, як майбутньому партнерові в рамках “Чорноморської синергії”, корисно робити конкретні кроки з метою досягнення домовленості щодо Спільного економічного простору з ЄС шляхом консультацій та розробки Дорожньої Карти щодо Єдиного економічного простору та домовленостей у митній галузі щодо полегшення контролю та встановлення безвізового режиму з країнами Союзу в середньостроковій перспективі. Участь Російської Федерації у співпраці в рамках “Чорноморської синергії” залучить до співробітництва з Європейським Союзом інші регіони країни (окрім північно-східних, уже задіяних у “Північному вимірі”).

Що стосується співробітництва в галузі морської політики та навколишнього середовища, 7 червня 2006 року було ухвалено Зелену книгу “У напрямку до майбутньої морської політики

Союзу: Європейське бачення щодо океанів та морів”, а також було висунуто Єврокомісією ініціативу під назвою “Глобальний моніторинг задля безпеки та навколишнього середовища” (GMES). До 2008 року в її рамках заплановано ввести в дію Основний морський сервіс, що надасть змогу робити прогнози щодо морів та океанів, здійснювати моніторинг екосистем³⁹. Зазначимо, що Україна могла б залучитися до проекту Єврокомісії “Глобальний моніторинг задля безпеки та навколишнього середовища” (GMES) та Основного морського сервісу.

На просторі “Північного виміру” в рамках INTERREG III діють шість програм транскордонного співробітництва: групи А – 1) програма “Норд” (Північ, в якій задіяні Норвегія, Фінляндія, Швеція та Росія); 2) програма “Євро-регіон Карелія” (учасники: Фінляндія та Росія); 3) програма “S-E Фінляндія-Росія”; 4) програма “Литва-Польща-Калінінград” (у програмі беруть участь Литва, Польща, РФ); та групи Б – б) програма “Балтійський морський регіон”, учасниками якої є Фінляндія, Швеція, Данія, Норвегія, Литва, Латвія, Естонія, Німеччина, Польща, Російська Федерація та Білорусь.

Фінансування програм INTERREG III здійснює Європейський Фонд регіонального розвитку (ERDF) (програма на період 2000-2006 років), що підтримує транскордонне, транснаціональне та міжрегіональне співробітництво в Європі⁴⁰, та в перспективі може здійснювати фінансування проєктів у регіоні Чорного моря.

За часів “холодної війни” ситуація в Чорноморському регіоні була досить напруженою. Вихід до Чорного моря мали три Радянські республіки (Українська, Грузинська та Російська), Румунія, Болгарія, а також держава-член НАТО та один з найвідданіших союзників Сполучених Штатів Америки – Туреччина, що контролювала чорноморські протоки. У постбіполярний період ситуація змінилась. Туреччина офіційно є кандидатом на вступ до Європейського Союзу, а дві інші чорноморські країни – Болгарію та Румунію – 1 січня 2007 р. було офіційно прийнято до лав ЄС. У процесі наближення вступу двох чорноморських країн до Європейського Союзу спостерігалась інтенсифікація консультацій стосовно необхідності вироблення власної чіткої стратегії ЄС у регіоні Чорного моря, частиною якого Європейський Союз мав стати з початку 2007 р. Моря, вихід до яких мають країни-члени ЄС, в офіційних документах мають назву “Європейські регіональні моря”. На протязі останніх років всі слідували за посиленням ролі Сполучених Штатів Америки у регіоні, зокрема, за появою військових баз у Болгарії та Румунії.

У грудні 2006 року Єврокомісія висунула пропозицію додати регіональний вимір до Європейської Політики Сусідства. 11 квітня 2007 року Комісія виступила з новою ініціативою співробітництва Європейського Союзу в Чорно-

морському регіоні під гаслом “наближуючи регіон до Європейського Союзу”, що має назву “Чорноморська синергія” (Black Sea Synergy) та в перекладі з англійської значить “успішні спільні зусилля” або “істотне збільшення ефективності організацій (при злитті компаній)”. Подібно Північному виміру, Чорноморська синергія має за мету “розвиток співробітництва як всередині самого Чорноморського регіону, так і між регіоном у цілому з одного боку та Європейським Союзом з іншого”⁴¹. Синергія має стати доповненням та надбудовою існуючих у регіоні секторальних програм та ініціатив Співтовариства, серед яких: енергетика, торгівля, безпека, технології, управління, пересування людей, охорона навколишнього середовища, транспорт, морська та навігаційна політика, риболовля, освіта, наукові дослідження, наука, працевлаштування та соціальна політика. Україна могла б ініціювати та/або брати участь у зазначених секторальних програмах, особливо: а) енергетичної спрямованості (НАБУККО; продовжувати ефективно проведення енергетичних самітів (на зразок Енергетичного саміту в Кракові, травень 2007 р.) за участі більшої кількості держав-членів Європейського Союзу); б) у галузі безпеки; в) у питанні пересування людей (продовження переговорів з метою встановлення в середньостроковій перспективі безвізового режиму між Україною та державами-членами ЄС та Україною та деякими чорноморськими країнами (Туреччина); г) у сфері охорони навколишнього середовища – висунути ініціативу встановлення Партнерства в цій галузі та проведення навчань з усунення забруднення, спричиненого можливими технологічними катастрофами на Чорному морі на зразок щорічних навчань BALEX DELTA, що проходили у вересні 2006 року в Гдині та імітували спільні дії країн-партнерів “Північного виміру” під час масивного витоку нафти в Балтійському морі⁴². Використовувати існуючі програми екологічного моніторингу в Чорноморському регіоні, запропонувати Інститутам ЄС спиратися на ці програми та центри як частину загальноєвропейського проєкту; д) у транспортній галузі та сфері морської та навігаційної політики, питаннях риболовлі – вжити заходів з метою отримання гарантій невтручання турецьких риболовецьких кораблів до українських територіальних вод (можливо під час колективних перемовин); Як сподіваються Єврокомісари, ефективна співпраця в рамках нового регіонального виміру має посилити нинішню співпрацю та може зробити вагомий внесок у розв’язання так званих заморожених конфліктів у регіоні⁴³. Україна могла б використати співробітництво в рамках “Чорноморської синергії” Європейського Союзу з метою остаточного вирішення питання щодо острова Зміїний (можливо залучити профільні комітети в рамках інститутів ЄС).

ЄС планує інтенсивно співпрацювати з регіональними чорноморськими організаціями, особливо з Організацією чорноморського економічного співробітництва, що вже має у своїй структурі Регіональний Банк. З цією метою ЄС отримав статус спостерігача в ОЧЕС. Спільнотю демократичного вибору та Організацією за демократію та економічний розвиток – ГУАМ. Як член регіональних, субрегіональних та міжрегіональних організацій Україна могла б виступити, зокрема, з ініціативою налагодження тісніших контактів між ГУАМ, СДВ та Європейським Союзом.

Створення нового регіонального виміру в басейні Чорного моря має запобігти появі розподільчих ліній в Європі після вступу двох Чорноморських держав до ЄС. Цей дворівневий механізм має сприяти, з одного боку, побудові

ефективного колективного співробітництва в регіоні Чорного моря та стати додатковою формою двосторонньої співпраці Європейського Союзу з чорноморськими країнами, що не є членами Союзу (Україною, Грузією, Туреччиною, що є офіційним кандидатом на вступ до ЄС, та Російською Федерацією, що є стратегічним партнером Союзу) з іншого.

Ефективна регіональна співпраця з чорноморськими сусідами є стратегічним інтересом України. Як відомо, участь балтійських держав Латвії, Литви, Естонії та Польщі у “Північному вимірі” ЄС наблизила ці країни до вступу до Союзу. Сподіваємось, що залучення України до ефективної співпраці та її ініціативність у рамках “Чорноморської синергії”, наблизить нашу державу до реалізації стратегічної мети – вступу України до Європейського Союзу.

ПОСИЛАННЯ

- 1 Black Sea synergy – A new regional cooperation initiative. – URL <<http://www.europa.eu/bulletin/en/200705/p132001.htm>> – дата відвідання сторінки – 2 січня 2008 р.
- 2 Black Sea Synergy – bringing the region closer to the EU. – URL <<http://www.europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/07/486>> – дата відвідання сторінки – 4 червня 2007 р.
- 3 Белобородова И.Н. “Северное измерение” в Европе: поиски геоцивилизационных координат // Полис. – 2000. – №4. – С. 163-166.
- 4 Бурнаева Е.М. Экономика “Северного измерения” Европейского Союза // XIV Конференция по изучению Скандинавских стран и Финляндии: Тезисы докладов. – Архангельск: Поморский университет, 2001. – С. 183-185.
- 5 Воронов К. “Северное измерение”: затаившийся дебют // Мировая экономика и международные отношения. – 2003. – №2. – С. 76-86.
- 6 Зальвский Н.П. Концепция “Северного измерения” и её место в международном сотрудничестве // XIV Конференция по изучению Скандинавских стран и Финляндии: Тезисы докладов. – Архангельск: Поморский университет, 2001. – С. 191-193.
- 7 Левакин А.Б. Региональное сотрудничество и проблемы безопасности: опыт скандинавских стран: Автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. истор. наук: 07.00.03. / Рос. акад. управления. – М., 1993. – С. 22.
- 8 Межевич Н.М. Балтийский регион: конструктивистская специфика и политические итоги. – Мегарегион – сетевая конфедерация, 2003. – URL <<http://www.megaregion.narod.ru>> – дата відвідання сторінки – 20 квітня 2004 р.
- 9 Morozov V. The Baltic States in Russian Foreign Policy Discourse: Can Russia Become a Baltic Country? / COPRI Working Paper 8/2001. – Copenhagen: COPRI, 2001. – 44 p. – URL <<http://www.copri.dk/.publications/workingpapers.htm>> – дата відвідання сторінки. – 7 лютого 2003 р.
- 10 Разумнова Л., Балтенкова О. Расширение Европейского Союза: “Северное измерение” // Мировая экономика и международные отношения. – 2000, № 12. – С. 84-90.
- 11 Сергунин А. Северное измерение глазами российских экспертов. – URL <<http://www.edc.spb.ru/conf2000/theses/sergunin.html>> – дата відвідання сторінки – 16 січня 2007 р.
- 12 Тренин Д. Балтийский шанс. Страны Балтии, Россия и Запад в складывающейся Большой Европе. – М.: Московский центр Карнеги, 1997.
- 13 Шлямин В.А. Россия в “Северном измерении”. – Петрозаводск: Петрозаводский государственный университет, 2002. – С. 188.
- 14 Carrafiello L.J., Vertongen N. Removing the Last Wall: Rethinking the Baltic Security Concept // Baltic Security. Looking Towards the 21st Century / edited by Arteus G. and Lejins A. – Latvian Institute of International Affairs and Forsvarshogskolans Acts, 1998. – P. 203-224.
- 15 European Soft Security Policies: The Northern Dimension / Moroff H. (ed.). – Helsinki: The Finnish Institute of International Affairs, 2002.
- 16 Fitzmaurice J. The Baltic: A Regional Future? – New York: St. Martin’s Press, 1992.
- 17 Joenniemi P. Regionalization in the Baltic Sea Area: Actors and Policies // Co-operation in the Baltic Sea Region / edited by Joenniemi P. – Washington: Taylor & Francis, 1993. – P. 161-178.
- 18 Joenniemi P. The Baltic security dialogue: beyond bipolar divides // Regional Dimensions of Security in Border Areas of Northern and Eastern Europe / edited by P. Joenniemi & J. Viktorova. – Tartu: Peipsi CTC, 2001. – P. 73-90.
- 19 Knudsen O.F. Cooperative Security in the Baltic Sea Region / Chaillot Paper 29. – Institute for Security Studies of the EU, 1998. – URL <<http://www.iss-eu.org/chaillot/chaill33e.html>> – дата відвідання сторінки – 5 травня 2004 р.
- 20 Ozolina Z. Baltic-Nordic Interaction, Cooperation and Integration // Small States in Turbulent Environment: The Baltic Perspective / edited by Lejins A., Ozolina Z. – Riga: Latvian Institute of International Affairs, 1997. – P. 113-146.
- 21 Scott J.W. Baltic Sea Regionalism, EU Geopolitics and Symbolic Geographies of Co-operation // Journal of Baltic Studies. – Vol. XXXIII, No. 2, Summer 2002. – P. 137-155.
- 22 Воронов К. “Северное измерение”: затаившийся дебют // Мировая экономика и международные отношения. – 2003. – №2. – С. 77.
- 23 Сергунин А. Северное измерение глазами российских экспертов. – URL <<http://www.edc.spb.ru/conf2000/theses/sergunin.html>> – дата відвідання сторінки – 16 січня 2007 р.

- 24 Воронов К. "Северное измерение": затянувшийся дебют // *Мировая экономика и международные отношения.* – 2003. – №2. – С. 77.
- 25 Там само. – С. 83.
- 26 Там само. – С. 84.
- 27 Northern Dimension Policy Framework Document // – URL <http://www.ec.europa.eu/external_relations/north_dim/doc/frame_pol_1106.pdf> – дата відвідання сторінки – 19 грудня 2007 р.
- 28 Там само.
- 29 Neumann I. A Region-Building Approach to Northern Europe // *Review of International Studies.* – 1994. – Vol. 20. – P. 53-74.
- 30 Northern Dimension Policy Framework Document // – URL <http://www.ec.europa.eu/external_relations/north_dim/doc/frame_pol_1106.pdf> – дата відвідання сторінки – 19 грудня 2007 р.
- 31 Annual Progress Report 2006 on the Implementation of the Northern Dimension ActionPlan. – URL <http://www.ec.europa.eu/external_relations/north_dim/doc/sec07_791_en.pdf> – дата відвідання сторінки – 20 вересня 2007 р.
- 32 Northern Dimension Policy Framework Document // – URL <http://www.ec.europa.eu/external_relations/north_dim/doc/frame_pol_1106.pdf> – дата відвідання сторінки – 19 грудня 2007 р.
- 33 Annual Progress Report 2006 on the Implementation of the Northern Dimension ActionPlan. – URL <http://www.ec.europa.eu/external_relations/north_dim/doc/sec07_791_en.pdf> – дата відвідання сторінки – 20 вересня 2007 р.
- 34 Northern Dimension // – URL <http://www.en.wikipedia.org/wiki/Northern_dimension> – дата відвідання сторінки – 19 грудня 2007 р.
- 35 Annual Progress Report 2006 on the Implementation of the Northern Dimension ActionPlan. – URL <http://www.ec.europa.eu/external_relations/north_dim/doc/sec07_791_en.pdf> – дата відвідання сторінки – 20 вересня 2007 р.
- 36 Там само.
- 37 Там само.
- 38 Там само.
- 39 Там само.
- 40 Там само.
- 41 Black Sea Synergy – bringing the region closer to the EU. – URL <<http://www.europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/07/486>> – дата відвідання сторінки – 4 червня 2007 р.
- 42 Annual Progress Report 2006 on the Implementation of the Northern Dimension ActionPlan. – URL <http://www.ec.europa.eu/external_relations/north_dim/doc/sec07_791_en.pdf> – дата відвідання сторінки – 20 вересня 2007 р.
- 43 Black Sea Synergy – bringing the region closer to the EU. – URL <<http://www.europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/07/486>> – дата відвідання сторінки – 4 червня 2007 р.

Надійшла до редакції 11.02.2008